

Т. І. Ковальова, В. М. Будківський

ПРОФІЛАКТИКА КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ВЛАДИ

Порушено питання комплексного аналізу проблеми корупції в Україні, критичного осмислення наявних підходів, формулювання власного бачення щодо шляхів її подолання та визначення напрямів для подальших наукових досліджень у цій важливій сфері. Розглянуто сутність і прояви корупції в органах державної влади, її причини, наслідки та шляхи запобігання. Особливу увагу приділено аналізу взаємозв'язку корупції з неефективністю інституцій, браком прозорості та підзвітності, а також соціально-економічними чинниками.

Наголошено на важливості формування правової культури державних службовців та розвитку превентивних заходів. Запропоновано комплексний підхід до запобігання та протидії корупції в системі державного управління. Головну увагу зосереджено на посиленні прозорості та підзвітності діяльності органів влади, упровадженні ефективних правових і організаційних механізмів. Акцентовано на важливості освітньо-виховного впливу як інструмента довгострокової профілактики корупції, а також на необхідності впровадження сучасних цифрових рішень для виявлення і запобігання правопорушенням. У межах дослідження обґрунтовано доцільність створення єдиної системи моніторингу та аналізу антикорупційних заходів, яка забезпечить ефективне реагування на потенційні ризики і сприятиме підвищенню рівня довіри громадськості до інститутів влади.

Ключові слова: корупція, державне управління, антикорупційна політика, державні службовці, прозорість, підзвітність, правова культура.

Постановка проблеми. Корупція завжди гальмує прогрес суспільства і негативно впливає на життя його громадян. Вона проявляється у різних формах, безпосередньо пов'язана з ефективністю державних інституцій і може зруйнувати довіру населення до них. Однією з ключових причин корупції є брак прозорості та підзвітності в органах влади. Політики й адміністратори можуть використовувати свої владні посади для особистої вигоди, що ускладнює ефективність зусиль з боротьби з корупцією. Крім того, слабкі місця в управлінні та лазівки в законах і нормативних актах створюють передумови для наявності корупції. Переплетення особистих інтересів і державного управління часто призводить до корупційних практик.

Протидія корупційним проявам у органах влади передбачає комплекс заходів, які суворо регламентуються законодавством в Україні та реалізуються уповноваженими на це державними органами влади. Проте статистика не засвідчує динаміку зменшення корупційних проявів у сучасних умовах державотворення в Україні. Саме тому важливим є пошук альтернативних напрямів протидії корупційним проявам у середовищі державних службовців, що ефективно формуватимуть правову культуру останніх, тим самим зменшуючи поширення зазначеної соціальної вади у суспільстві.

Проблемою цього дослідження є брак динаміки суттєвого зменшення корупційних проявів в Україні в умовах сучасного державотворення, незважаючи на законодавче врегулювання та діяльність уповноважених державних органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях таких учених, як Г. С. Буряк, С. Д. Дубенко, С. О. Кохан, приділено увагу вивченню загальних та спеціальних аспектів протидії корупційним проявам в Україні на сучасному етапі. Автори виділяють механізми, відповідальність та шляхи запобігання корупції у середовищі державних службовців. Проте недостатньо дослідженими залишаються аспекти виховної профілактики, запобігання корупції серед державних службовців в умовах реалій розвитку сучасного українського суспільства.

Очікуваними результатами дослідження є визначення ефективних механізмів протидії корупції, обґрунтування напрямів удосконалення державної антикорупційної політики та формування практичних рекомендацій щодо запобігання корупційним проявам у державному секторі.

Метою статті є аналіз основних підходів до запобігання корупції в органах державної влади, визначення ефективних механізмів та інструментів профілактики корупційних правопорушень, а також обґрунтування необхідності посилення антикорупційної політики для забезпечення прозорості й доброчесності державного управління.

Методологія дослідження поєднує аналіз нормативно-правових актів та міжнародних антикорупційних інструментів із контент-аналізом наукових праць і публікацій, які порушують питання проблематики протидії корупції. Застосовується порівняльний аналіз національних та зарубіжних

практик боротьби з корупцією з метою виявлення ефективних підходів, які можуть бути адаптовані до українських реалій.

Виклад основного матеріалу. Корупція охоплює всі сектори – державний, приватний та соціальний. Вона проявляється у багатьох формах, як-от хабарництво й розкрадання, але також містить інші практики, які не пов'язані з грошима, такі як несправедливий фаворитизм і кумівство. Кожна з форм корупції дає неправомірні й незаконні вигоди.

До того ж корупція є явищем, що пронизує різні верстви суспільства – від значних політичних та економічних зловживань («велика корупція») до повсякденних дрібних хабарів, недобросовісного виконання службових обов'язків і непотизму («дрібна корупція»). Рисою, яка об'єднує усі корупційні дії, є зрада довіри та завдання шкоди загальним інтересам суспільства [1]. Це твердження, на думку авторів, є обґрунтованим, оскільки відображає як різноманітні прояви цього явища, так і його спільну руйнівну природу.

Базисно корупція визначається як протиправна діяльність, яка полягає у використанні службовими особами їхніх прав і посадових можливостей для особистого збагачення. Корупційні відносини виникають між індивідом та державним службовцем тоді, коли перший пропонує винагороду за розподіл обмеженого державного ресурсу на свою користь, а останній використовує свої повноваження для забезпечення потреб індивіда й отримання за це винагороди [2, с. 58]. Автори статті погоджуються з цією думкою, оскільки визначення є базовим і охоплює ключові елементи корупції: протиправність, зловживання службовим становищем, мету особистого збагачення та часто двосторонній характер корупційних відносин, що виникають у процесі неправомірного розподілу державних ресурсів.

Важливе місце для запобігання корупції займає й контроль з боку кадрових служб. На думку О. Й. Бучинського, доцільно запровадити створення єдиного аналітичного центру для узагальнення статистичного матеріалу з корупційних правопорушень, їхнього аналізу та систематизації з урахуванням прив'язки до конкретних державних органів, їхніх структурних одиниць, конкретних посад у межах усієї України. Детальний аналіз посадових корупційних дій дасть змогу виявити причини їхнього скоєння та «слабких місць» у нормативно-правових актах, що регламентують діяльність службовців на тих посадах, де було здійснено кілька однотипних правопорушень, а також розробити комплекс заходів для запобігання таким проявам у майбутньому. Набутий досвід з боротьби з корупцією, який стосується окремої посади або державного органу разом з розробленим комплексом антикорупційних заходів, необхідно поширювати серед аналогічних державних установ, органів, у яких є розглянуті посади. Такі матеріали можна поширювати за допомогою електронних засобів зв'язку та зробити їх доступними для громадського контролю [3, с. 478]. Ідея О. Й. Бучинського є перспективною, оскільки централізація аналізу даних про корупцію може значно підвищити обґрунтованість антикорупційних стратегій. Однак для її успішної реалізації необхідно ретельно продумати технічні, організаційні та методологічні аспекти, а також забезпечити ефективне використання отриманих знань на практиці.

Отже, головними принципами протидії корупції та боротьби з нею є: верховенство закону, презумпція невинуватості, рівність усіх громадян перед законом та забезпечення вільного доступу до правосуддя, додержання основних прав і свобод людини. На шляху підготовки та реалізації таких реформ державним службовцям доцільно активно опанувати нові форми комунікації: діалог, консенсус, суспільний договір.

Наслідки корупції є далекосяжними і впливають на різні аспекти життя суспільства. В економічному плані корупція призводить до неправильного розподілу ресурсів і гальмує розвиток економіки країни. Це стримує іноземні інвестиції та знижує довіру роботодавців і міжнародних організацій до бізнес-середовища країни. Крім того, корупція підриває верховенство права та сприяє формуванню культури безкарності, коли ті, хто займається корупцією, часто залишаються безкарними [4, с. 203]. Думка автора є правильною за своєю суттю, але дещо узагальненою. На наше переконання, для більшої глибини аналізу її можна було б доповнити конкретними механізмами впливу корупції, оцінкою ступеня цього впливу та згадкою про ширший спектр наслідків, включно із соціальними та політичними.

Для боротьби з корупцією необхідно зміцнити механізми контролю та правозастосування. Уряд має створити ефективні антикорупційні органи та механізми для участі громадян. До того ж створення міцної законодавчої бази у поєднанні з наданням технічних та фінансових ресурсів може дати чиновникам можливість краще протидіяти корупції та карати причетних до неї.

Однією з головних причин корупції є брак підзвітності в державній адміністрації та державних установах. Коли немає прозорості й контролю, люди, які займають владні посади, часто відчують, що

їм можуть зійти з рук корупційні дії без будь-якого покарання. Ця безкарність призводить до культури корупції, де хабарництво та розкрадання стають нормою [5, с. 67].

Ще однією причиною корупції є тісний взаємозв'язок політики й бізнесу. У багатьох країнах політичні лідери й урядовці мають контроль над економічними ресурсами та державними коштами. Цей дисбаланс влади може створити можливості для особистої вигоди і хабарництва. Крім того, брак прозорості та підзвітності у політичному фінансуванні часто дає змогу корупційним коштам проникати в політичну систему, що ще більше загострює проблему [6, с. 64].

Слабкі правова та судова системи також сприяють поширенню корупції. У країнах, де верховенство права не забезпечується ефективно, корумповані особи рідко притягуються до відповідальності за свої дії. Повільні та неефективні судові процеси дають можливість корупціонерам уникнути покарання або отримати м'які вирoki.

Значний вплив має кореляція між рівнем бідності та порушенням корупційних правопорушень. Соціум стикається із задоволенням базових життєвих потреб, що може призводити до корупційних схем. У нашій країні це сприймається як обмежений доступ до ресурсів та соціальних гарантій.

Недостатня обізнаність про негативні наслідки корупції є ще одним чинником, що сприяє цьому. У багатьох суспільствах корупція розглядається як нормальна частина повсякденного життя, і люди можуть не до кінця розуміти витрати та наслідки, які вона має для їхньої країни. У зв'язку з цим підвищення обізнаності та просування культури доброчесності й підзвітності є важливими у боротьбі з корупцією.

Соціально-економічні нерівності та бідність також відіграють значну роль у сприянні корупції. Коли є велика різниця між багатими й бідними, люди можуть вдаватися до корупції як до засобу отримання багатства і влади. Це особливо актуально в країнах, де для значної частини населення не вистачає базових потреб, таких як їжа, охорона здоров'я та освіта. У таких контекстах корупцію можна розглядати як спосіб обійти бюрократичні бар'єри та отримати доступ до основних послуг.

Для боротьби з корупцією важливо застосовувати багатогранний підхід, який спрямований як на основні причини, так і на безпосередні наслідки корупції. Це може містити зміцнення інституцій, сприяння прозорості та підзвітності, розширення можливостей громадянського суспільства й упровадження ефективних антикорупційних заходів. Міжнародне співробітництво та підтримка також можуть відігравати вирішальну роль у допомозі країнам у їхніх зусиллях щодо боротьби з корупцією і сприяння належному врядуванню [7, с. 16]. Твердження є правильним у своїй основній ідеї, однак має загальний характер.

Шляхи запобігання корупції

1. *Навчання і ресурси.* Уряди повинні забезпечити навчання і ресурси для державних службовців, політиків та службовців, щоб надати їм необхідні знання, навички й інструменти для протидії корупції. Це містить ознайомлення їх з негативними наслідками корупції, законодавчою базою та важливістю етичної поведінки. Роблячи це, люди можуть бути краще підготовленими для виявлення корупційних дій та повідомлення про них.

2. *Прозорість та підзвітність.* Уряди мають забезпечити прозорість процесів прийняття рішень та притягнення державних службовців до відповідальності за свої дії. Цього можна досягти шляхом упровадження таких заходів, як вимоги до розкриття фінансової інформації, системи декларування активів та закони про захист викривачів. Сприяючи прозорості та підзвітності, уряди можуть стримувати корупцію і сприяти належному врядуванню.

3. *Зміцнення інститутів.* Уряди повинні зосередитися на зміцненні інститутів та вдосконаленні управління державними ресурсами. Це містить створення ефективних антикорупційних органів, таких як офіси омбудсменів і антикорупційні комісії, які мають повноваження і незалежність розслідувати та переслідувати корумпованих осіб. Уряди мають інвестувати в підвищення спроможності державних службовців у таких сферах, як управління фінансами, закупівля та аудит, щоб усунути слабкі місця, якими можуть скористатися корумповані суб'єкти.

4. *Міжнародне співробітництво.* Корупція є глобальною проблемою, і тому боротьба з нею вимагає міжнародної співпраці. Уряди повинні співпрацювати й обмінюватися найкращими практиками, досвідом та інформацією з іншими країнами. Це може містити обмін інформацією про корупційні практики, тенденції та ефективність антикорупційних заходів. Міжнародне співробітництво також може допомогти у виявленні й поверненні викрадених активів, які були переміщені через кордони [8, с. 222].

Запобігання корупції – це постійна робота, яка має охоплювати всі верстви суспільства. Усуваючи корінні причини, сприяючи прозорості та підзвітності, а також розширюючи можливості громадян,

уряди можуть зменшити рівень корупції та її негативний вплив на економічне зростання, соціальний розвиток і політичну стабільність [9, с. 68].

На жаль, в Україні мають місце випадки корупції серед державних посадовців високого рівня, які отримують вигоду від інфраструктурних проєктів, продажу ресурсів своєї країни, державних закупівель тощо. Доходи від таких обладунк легкo ховаються на таємних банківських рахунках, як правило, на ім'я непрозорих корпоративних структур, зареєстрованих в офшорних центрах, єдиною метою яких є приховати особу справжніх власників. Усепоглинаючий рівень корупції за часів президентства Януковича призвів до протестів і революції. Ключовою проблемою була корупція [10, с. 46].

У Конвенції ОЕСР вказано, що «хабарництво... викликає серйозні моральні та політичні проблеми» [11]. Хабарництво є фундаментальним порушенням етичних норм і принципів чесності. Воно спотворює чесну конкуренцію, підриває справедливість і рівність можливостей. Коли службові особи приймають або вимагають хабарі, вони зраджують свій обов'язок діяти в суспільних інтересах, ставлячи особисту вигоду вище за службовий обов'язок. Це руйнує довіру між громадянами та владою, а також між учасниками економічних відносин. Хабарництво також призводить до викривлення моральних цінностей у суспільстві, де незаконні вигоди починають сприйматися як норма.

Це означає, що вплив закону є слабким і має бути доповнений етичними переконаннями. Отже, у нинішній ситуації в Україні також потрібно наголошувати на моральних або етичних питаннях.

Організаційно-правовими чинниками, які сприяють поширенню корупції в Україні, є такі: недостатність контролю за діяльністю державних службовців, що призводить до безкарності за корупційні дії; брак кодексу професійної етики у державних органах, а також надмірна закритість внутрішніх нормативно-правових документів; брак системи формування серед службовців патріотичних почуттів, моральних і професійних якостей, розуміння того, що корупція є загрозою для авторитету й міцності держави, та етичних засад суспільної свідомості [12].

Після «Революції гідності» в Україні було зроблено значні спроби побороти корупцію. Проте ніхто не задоволений досягнутим до цього моменту поступом. Зосередження лише на правових реформах недостатнє для подолання культури корупції. Щоб створити нову культуру, потрібні ширші суспільні зусилля. Нова культура обов'язкова для заміни ендемічної корупції, успадкованої, як багато хто вважає, від радянського союзу та періоду після його розпаду. Нова культура відображатиме любов до України як до окремої національної спільноти – відмінної від її радянського минулого [13, с. 387].

Таблиця 1 – Причини корупції та шляхи запобігання їй

№ пор.	Причини корупції	Шляхи запобігання корупції
1	Брак підзвітності в державній адміністрації та державних установах	Посилення прозорості та моніторингу
2	Тісний взаємозв'язок політики та бізнесу	Забезпечення прозорості політичного фінансування
3	Слабка правова та судова системи	Підвищення ефективності судових процесів
4	Бідність і нерівність доходів	Подолання соціальної та економічної нерівності
5	Недостатня обізнаність та освіта про наслідки корупції	Підвищення обізнаності та просування культури доброчесності

Державна підтримка є неодмінною умовою для цієї реформи. Мають бути породжені нові суспільні цінності, що створюють нову культуру, такі як надійність, відкритість, прозорість, активна участь та відповідальність. У сучасній Україні ці слова та цінності повторюють як мантру в контексті правової й урядової реформ. Проте для успіху потрібні глибші суспільні зусилля, які б залучили не лише владу, а й бізнес-лідерів, університети, школи та сім'ю.

Потрібно розвинути культуру чесності. Цей розвиток має набути багато форм. Наприклад, бізнес-спільнота повинна взяти на себе лідерство та виразити нові цінності в дії, або МВА-програми можуть навчати бізнес-лідерів бізнес-культури на основі чесності (цього як джерела конкурентної переваги навчають у Західній Європі та Північній Америці). Шкільна система має навчати, що особисті цінності впливають на щастя та успішність і що корупція не лише погана для суспільства, а й також спотворює внутрішнє життя задіяних у ній. Неурядові організації можуть використати своїх членів та унікальний активізм для участі у практичних діях із подолання корупції і заміни її новою українською культурою й чесністю [10, с. 46]. Думка про необхідність розвитку культури чесності є стратегічно важливою для довгострокового подолання корупції. Вона правильно визначає ключові сфери впливу. Однак для її практичної реалізації потрібне розроблення конкретних механізмів, забезпечення лідерства й послідовності, а також урахування складності та тривалості цього процесу.

Правова та судова реформи є дуже важливими для зниження рівня корупції. Однак закон – це лише частина потрібних зусиль. Велику кількість антикорупційних заходів перелічено в недавньому звіті про реформи права та урядування в Україні. Деякі з них треба вжити негайно, зокрема:

- запровадження комплексного захисту свідків корупційних діянь;
- вимога розкриття інформації про кінцевих власників підприємства (незрозумілі офшорні структури мають стати прозорими);
- посилення суспільного нагляду та незалежності антикорупційного агентства;
- суспільний тиск щодо продовження реформи державної системи прокуратури з метою забезпечення її об'єктивності та прозорості [14].

Думка науковця є слушною, але зроблено недостатній акцент на системності реформ, питаннях їхньої реалізації та виконання, залежності від політичної волі, необхідності подолання опору, взаємозв'язку з іншими сферами й ширшій ролі суспільного тиску.

Висновки

Щоб досягнути успіху в боротьбі з корупцією, сучасну культуру корупції має замінити нова культура чесності. Українська революція виявила, що багато українців прагнуть змін, як це показав ненасильницький активізм та бажання жертвувати (зокрема, й власним життям) заради змін. Створення нової культури вимагає активності бізнес-спільноти, шкіл і університетів, сімей та неурядових організацій. Для того, щоб перейти від держави, де корупція проникає в усі аспекти щоденного життя, до держави, де громадяни та підприємства зустрічаються з корупцією лише в дуже рідкісних випадках, потрібна широка суспільна відповідь.

У контексті наукового дослідження проблеми корупції в органах державної влади та розроблення науково обґрунтованих стратегій її мінімізації пропонується зосередити увагу на аналізі та оцінюванні потенціалу таких комплексних механізмів: посилення інституційної спроможності та незалежності контрольно-наглядових органів, упровадження й оптимізація цифрових інструментів прозорості та підзвітності, реформування системи державної служби на засадах доброчесності й професіоналізму, активізація механізмів громадського контролю і залучення громадянського суспільства, поглиблення міжнародної співпраці у сфері протидії корупції.

Проведення комплексного наукового аналізу зазначених механізмів дасть можливість емпірично оцінити їхній внесок у зниження рівня корупції в органах державної влади та розробити науково обґрунтовані рекомендації для подальшого вдосконалення антикорупційної політики.

Перспективним напрямом подальших наукових розвідок є вивчення комплексних реформ, спрямованих на викорінення глибинних причин корупції в Україні, посилення антикорупційних інституцій та формування нової суспільної культури, що базується на доброчесності й верховенстві права.

Перелік джерел посилання

1. Зуб О. В., Зуб В. В. Вдосконалення державної політики у сфері запобігання корупції в органах державної влади в Україні. 2021. URL: <http://ir.stu.cn.ua/123456789/25334> (дата звернення: 29.04.2025).
2. Буряк Г. С. Корупція в економічних системах промислово розвинених країн як причина світової фінансової кризи. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2009. № 12 (103). С. 57–60.
3. Бучинський О. Й. Детермінація корупції в місцевих органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 6 (24). С. 474–483.
4. Дегтярьова І. О., Мороз В. В. Зарубіжний досвід запобігання корупції в органах публічної влади. *Інвестиційна практика та досвід*. 2025. № 3. С. 200–206.
5. Плекан В. Історико-правові передумови виникнення корупції в правоохоронних органах України. *Юридичний вісник*. 2021. № 1. С. 65–76.
6. Славкова О. П., Сухоставець А. І. Особливості та причини виникнення корупції в органах державної влади. *Таврійський науковий вісник. Економіка*. 2022. № 11. С. 60–66.
7. Буряк З., Карсім А. Реформування та трансформація системи публічного управління в умовах нових реалій. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2024. № 4 (76). С. 14–20.
8. Мошнін А. А. Шляхи вдосконалення системи запобігання корупції в органах державної влади. *Наукові записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Державне управління*. 2023. № 1. С. 219–224.
9. Чорний В. Зміст корупції в органах публічної влади: теоретичний аспект. *Теорія і практика державного управління*. 2020. Т. 3. № 70. С. 63–70.
10. Луцька К. П. Теоретико-правові проблеми корупції в органах державної влади з огляду на євроінтеграцію України. *Таврійський науковий вісник. Публічне управління та адміністрування*. 2023. № 1. С. 44–48.
11. Конвенція з боротьби з підкупом посадових осіб іноземних держав під час здійснення міжнародних ділових операцій від 21.11.1997 р. *Правові інструменти ОЕСР*. 2025. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU97640> (дата звернення: 29.04.2025).
12. Охонько С. М. Визначення заходів запобігання корупції в представницьких органах влади. *І Міжнародна науково-практична конференція Таврійського національного університету до 160-річчя від дня народження В. І. Вернадського* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Lviv-Торун, 16-17 берез. 2023 р. Lviv-Торун, 2023. Part 2. С. 130–133. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-303-6-32>.
13. Мазійчук В. А. Стан та тенденції корупції в судових органах України. *Право та державне управління*. 2023. № 1. С. 383–391.
14. Попело О. В. Протидія корупції в органах державної влади в контексті забезпечення економічної безпеки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 3. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.3.4>.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2025 р.

UDC 343.85 : 35.072/22(477)

T. Kovalova, V. Budkivskyi

PREVENTION OF CORRUPTION IN GOVERNMENT BODIES

The article is devoted to a comprehensive analysis of the problems of corruption in Ukraine, a critical reflection on existing approaches, the formulation of one's own vision of ways to overcome it, and the identification of directions for further scientific research in this important area. The authors demonstrate a deep understanding of the problem and the ability to conduct scientific analysis. The article examines the essence and manifestations of corruption in state authorities, its causes, consequences, and ways to prevent it. Particular attention is paid to the analysis of the relationship between corruption and institutional inefficiency, lack of transparency and accountability, as well as socio-economic factors.

The authors emphasize the importance of forming a legal culture of civil servants and developing preventive measures. Comprehensive mechanisms for combating corruption are proposed, including strengthening anti-corruption bodies, creating electronic databases, reforming the legal system, ensuring public control, and

international cooperation. It is noted that overcoming corruption requires a multifaceted approach and political will.

The paper proposes a comprehensive approach to preventing and combating corruption in the public administration system. The main focus is on strengthening the transparency and accountability of government agencies, implementing effective legal and organizational mechanisms, as well as on forming a high level of legal culture and integrity among civil servants. The emphasis is on the importance of educational influence as a tool for long-term prevention of corruption, as well as on the need to implement modern digital solutions to detect and prevent offenses. The study substantiates the feasibility of creating a unified system of monitoring and analysis of anti-corruption measures, which will ensure an effective response to potential risks and contribute to increasing the level of public trust in government institutions.

Keywords: *corruption, public administration, anti-corruption policy, civil servants, transparency, accountability, legal culture.*

Ковальова Тетяна Іванівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри державної безпеки факультету забезпечення державної безпеки, Київський інститут Національної гвардії України
<http://orcid.org/0009-0001-0668-3047>

Будківський Владислав Миколайович – слухач 144 М навчальної групи, кафедри державної безпеки факультету забезпечення державної безпеки, Київський інститут Національної гвардії України
<http://orcid.org/0009-0004-4567-193X>